

МОДЕРНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Комар О.А.

доктор пед. наук, професор

В даній статті мова йде про модернізацію сучасного навчального виховного процесу у загальноосвітній школі. Розглядаються сучасні педагогічні технології, їх переваги і слабкі сторони. Автор наголошує на ефективності використання інтерактивних технологій при навчанні молодших школярів.

Наприкінці ХХ початку ХХІ століття світ не просто змінюється. Це безповоротний процес, у масштабі якого технологічні та інформаційні зміни відбуваються дуже швидко у часі. По мірі наростання глобалізаційних процесів та пов'язаного між ними переходу до нових науково-інформаційних технологій відбувається зміна самої парадигми людського процесу. Ось чому сфера освіти, що найбільшою мірою визначає рівень розвитку людини, стає загальнонаціональним пріоритетом все більшої кількості проти світу.

Провідні вчені нашої держави Андрущенко В.П., Довгий С.О., Зайчик В.О., Кремень В.Г., Литвин В.М., вважають, що першим загальнодержавним завданням повинно стати утвердження і в громадській думці, і в суспільній практиці справжньої пріоритетності освіти як необхідної умови національного розвитку і національної безпеки. Другим ключовим завданням повинна стати модернізація освіти відповідно до запитів ХХІ століття і вимог української державності [3].

Мабуть, для того, щоб розглянути дану проблему модернізації освіти треба звернутись до термінології. Як визначено у словнику іншомовних слів, модернізація (від французького *modernization* - оновлення) – удосконалення, зміна, які відповідають вимогам сучасності [8, 649]. Тобто

мова має йти про зміни у системі освіти у процесі її розвитку, які призведуть до найкращих результатів.

Модернізації освіти сприяють основні загально цивілізаційні тенденції, що зародилися в останні десятиліття і стверджуватимуться в XXI ст. [1, с 2].

1. Тенденція до **глобалізації суспільного розвитку**, яка характеризується такими основними рисами:

- зближення націй, народів, держав, кроки до створення спільного економічного поля, інформаційного простору тощо;

- дедалі тісніше зближення характеру суспільних відносин у різних країнах світу; залежність значною мірою прогресу кожної країни від здатності спілкуватись із світом; об'єктивна неможливість країни, що має неадекватні за характером більшості країн світу суспільні відносини, успішно розвиватись, що унеможлиблює тривале існування, а тим більше поділ світу на протилежні соціально-економічні системи;

- небувале раніше загострення конкуренції між державами, у вир якої потрапляють, крім економічної, й інші сфери;

- зміна сутності держави, змушеної передавати частину традиційних функцій об'єднанню держав континентального характеру, як наприклад Європейський Союз, чи загальносвітового - як ООН.

2. **Набуття людством здатності до самознищення.** Історію людства можна розглядати у контексті появи нових можливостей знищення людини: від окремих осіб до мільйонів, що в найбільших масштабах було продемонстровано в Другій світовій війні. Але до появи ядерної зброї і глобальних екологічних проблем людство не було здатне до самознищення. Виробництво зброї і збільшення кількості країн, здатних випускати зброю масового знищення, дедалі ширше використання екологічно загрозованих технологій, помножених на зрослі технічні можливості вчинення терористичних акцій, призводить до зростання технічної вірогідності самознищення людства.

3. Перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, що, на відміну від індустріального виробництва, значною мірою базується не на матеріальній, а на інтелектуальній власності, на знаннях як субстанції виробництва і визначається рівнем людського розвитку в країні, станом наукового потенціалу нації.

Як відмічає Кремень В.Г. Суспільство стає більш людиноцентристським. Індивідуальний розвиток людини, особистості за таких умов є, з одного боку, основним показником прогресу, а з іншого — головною передумовою подальшого розвитку суспільства. Тому найпріоритетнішими сферами в XXI ст. стають наука як сфера, що продукує нові знання, і освіта як сфера, що олюднює знання і насамперед забезпечує індивідуальний розвиток людини. І тільки та країна, яка зможе забезпечити пріоритетний розвиток цих сфер, претендуватиме на гідне місце в світовому співтоваристві, буде конкурентоспроможною. Але завдання полягає в забезпеченні реальної, а не декларативної пріоритетності освіти. Не менш важливо побудувати освіту в контексті вимог і можливостей XXI ст., тобто осучаснити й модернізувати всі її складові ланки. [1, с 2].

У сучасному освітньому просторі систематично оновлюється зміст навчання відповідно до розвитку науки та набуття людством нових знань. Зрозуміло, що особливо актуалізується завдання щодо забезпечення предметів цілісного бачення дитиною навколишнього світу, розвитку особистого світобачення і органічного включення своєї особистої власної діяльності.

Розвиток суспільства, всі ті тенденції, які було перераховано раніше, вимагають динамічних змін у свій освітянській методиці. Традиційно навчальний процес зводився до засвоєння учнями певного обсягу знань та відтворення його при здійсненні контролю вчителя. Оцінка давалась за суму одержаних знань. Сучасний освітній простір вимагає від освітян застосування таких технологій навчання, в результаті яких суспільство

отримало б всебічно розвинену людину, спроможну здійснювати самоосвіту, відстоювати свою особисту думку, уміти спілкуватись і доводити свою позицію. Тобто людині (учневі в школі) необхідно засвоїти певну суму базових знань, а надалі мати потребу протягом життя навчатись і вдосконалюватись. Саме цю потребу треба сформулювати в учня протягом навчання в школі. Освіта повинна готувати людину, органічно адаптовану до життя в світі багатоманітних зв'язків – від контактів із найближчим оточенням до глобальних зв'язків. Тому так важливо навчити людину співжиття з іншими людьми і суспільними структурами, виробляти вміння регулювати різні психологічні, соціальні, політичні, міжнаціональні конфлікти з додержанням вимог культури плюралізму думок. Людина ХХІ ст. повинна розуміти світоглядні принципи „Єдність у розмаїтті” та „Доповнення замість протиставлення” і керуватись ними [1, 3].

В умовах глобалізації освіта повинна набути інноваційного характеру. Завдання освіти в ХХІ ст. взагалі вимагають застосовувати в широкому розумінні інноваційні педагогічні технології.

До найактуальнішої педагогічної технології сьогодні відносяться особистісно орієнтоване навчання (Бех І.Д., Падалка О.С., Нісімчук А.С., Пепак О.Т., Прокопенко І.Ф., Євдокимів В.І., Подмазін С.І. та ін.). Чільне місце займає технологія розливающего навчання (Дусавицький О. ., Ельконін Д.Б., Давидов В.В., Бахтін М.М. та ін.). Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. та ін. Разом з вищеназваними виділяють також технологію Вальдорфської педагогіки, технологію саморозвитку (школа М.Монтесорі), технологію організації групової навчальної діяльності школярів, технологію формування творчої особистості, нові інформаційні технології та ін.

Сьогодні широко вживаними є інформаційні технології, або комп'ютерні. Комп'ютер вносить у сучасну освіту дуже істотні зміни аж до можливого перегляду в майбутньому класно-урочної системи

організації навчального процесу [1, 4]. Сьогодні комп'ютер дає можливість дитині бути комп'ютерно грамотною. Він активно використовується при вивченні майже всіх предметів. Він є і засобом індивідуалізації навчання і засобом колективної комунікації (інтернет), він відкриває шлях до знань і досвіду всього людства, що в умовах глобалізації є важливим чинником успішності людини і нації.

На користь комп'ютеризації сказано багато хороших слів, написано багато статей, проведено конференцій і семінарів. Але й у найяскравішого дзеркала є дві сторони. У нашій країні не проводились ще такі дослідження (в усякому разі вони нам не відомі), але країни, в яких комп'ютер займає провідне місце у навчанні, стали звертати увагу й на недоліки застосування тотальної комп'ютеризації. Так, за повідомленням преси (АПФ) 20% британських школярів недостатньо володіють рідною мовою.

„П'ята частина британських дітей закінчують початкову школу, так і не досягнувши необхідного рівня знання рідної мови, - говорить в дослідженні відомства, яке інспектує британські навчальні заклади.

У 1998 році, через рік після приходу лейбористів до влади, 65% дітей, які закінчили початкову школу, володіли рідною мовою відповідно до вікового рівня знань. У 2005 році цей показник склав уже 77%, однак все ще не відповідаю планам уряду (80%).” [2, 11]. Причиною такого стану називають захоплення дітей комп'ютерними іграми, застосування у навчальному процесі комп'ютера для кожного, що обмежує учнів у спілкуванні, а також зазначається зниження інтересу до читання. „Діти стали менше читати самостійно” [2, 11].

І хоч сьогодні стало модно говорити про інтерактивне спілкування людини з комп'ютером – він не замінить живу особистість з її характером, римами, жестами, мімікою, тощо. Так Кремінь В.Г. зазначає, що у світовому освітньому середовищі в зв'язку зі зміною парадигми

педагогічних функцій стали використовувати термін *facilitator* – той, хто сприяє, полегшує, допомагає вчитися.

„Треба наголосити, що навіть із застосуванням найсучасніших комп'ютерних систем, високих телекомунікативних технологій, які поза всіляким сумнівом стимулюють динаміку й ефективність навчального процесу, підвищують інтерактивність освітнього середовища, ніхто не може повністю витіснити й замінити мистецтво безпосереднього педагогічного діалогу” вчитель - учень”. Тому в XXI ст. Особливо важливою є підготовка високопрофесійних педагогічних та науково-педагогічних працівників, які відповідають інтеграційному критерію **”педагогічна майстерність + мистецтво комунікативності + нові технології”**. Саме в сенсі відповідності цим критеріям слід переглянути підготовку й підвищення кваліфікації вчителя.” [1, 5].

Нові завдання освіти в XXI ст., наголошує Кремінь В.Г., взагалі вимагають застосовувати в широкому масштабі інноваційні педагогічні технології, що базуються на фундаментальних епістеміологічних та герменевтичних аспектах педагогіки, зокрема, дидактики, пов'язаних з мистецтвом розуміння та високою комунікативною культурою. Найперспективнішою інноваційною технологією вважають „кейсстаді” – навчання з використанням конкретних навчальних ситуацій, тренінгові технології – тренінг ділової комунікації, особистісного розвитку, комунікативних умінь, тощо [1].

Таким чином, ми прийшли до найцікавішої інноватики останнього часу інтерактивних технологій. Інтер. [лат. *inter...*] – префікс, який має значення „поміж”, „між” [8,475]. Наприклад: слово міжнаціональний, може вжити як інтернаціональний, тощо.

Слово „інтерактив” прийшло до нас з англійської від слова „*inter*” - взаємний і „*act*” - діяти. Таким чином, інтерактивний - здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання - це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету -

створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [7, 9].

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання, навчання у співпраці. Вчитель і учні є рівноправними суб'єктами навчання. В результаті організації навчальної діяльності за таких умов в класі створюється атмосфера взаємодії, співробітництва, що дає змогу вчителю стати справжнім лідером дитячого колективу. Організація інтерактивного навчання передбачає використання дидактичних і рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, створення проблемної ситуації. Розв'язання певних питань, проблем відбувається, в основному, в груповій формі. Але не слід плутати інтерактивне навчання з груповими формами роботи, які компенсують всі недоліки фронтальної та індивідуальної роботи. Групова форма роботи передбачає навчання однією людиною групи учнів; всі учні групи працюють над одним завданням разом із наступним контролем результатів.

Інтерактивні технології передбачають організацію кооперативного навчання, коли індивідуальні завдання переростають у групові, кожний член групи вносить унікальний вклад у спільні зусилля, зусилля кожного члена групи потрібні та незамінні для успіху всієї групи. Для роботи за інтерактивними технологіями вчителю необхідно змінити свої особисті підходи до навчання, а в учнів повністю змінюють в такому разі життя класу. Тому для роботи за даними технологіями вчителю необхідна певна підготовка (дидактична, моральна) та й вчителю і учням треба звикнути до них. Свою роботу вчителю слід починати з простих інтерактивних технологій - робота в парах, малих групах і переходити до більш складних. Коли у вчителя і учнів з'явиться досвід подібної роботи, то уроки будуть проходити набагато легше, цікавіше, а підготовка до них не буде займати багато часу.

Інтерактивні технології навчання Пометун О., Пироженко Л. поділили на чотири групи: парне навчання (робота учня з учителем чи однолітком один на один), фронтальне навчання, навчання у грі, навчання у дискусії.

До групового (кооперативного) навчання можна віднести: роботу в парах, ротаційні трійки, „Два-чотири-всі разом“, „Карусель“, роботу в малих групах „Акваріум“.

Під час роботи в парах можна виконувати такі вправи: обговорити завдання, короткий текст; взяти інтерв'ю, визначити ставлення (думку) партнера до даного питання, твердження і т.д.; зробити критичний аналіз роботи один одного; сформулювати підсумок виучуваної теми тощо.

До фронтальних технологій інтерактивного навчання відносять такі, що передбачають одночасну спільну роботу всього класу. Це і обговорення проблеми у загальному колі (її застосовують з іншими технологіями), і „Мікрофон“ (надається можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, висловити свою думку чи позицію), і незакінчені речення (поєднується з вправою „Мікрофон“), і „Мозковий штурм“ (відома інтерактивна технологія колективного обговорення, широко використовується для прийняття кількох рішень з конкретної проблеми), і „Навчаючи-вчуся“, і „Ажурна пилка“, і „Case-метод“, і „Дерево рішень“.

До технологій навчання у грі відносяться імітації, рольові ігри, драматизація.

В сучасних умовах застосування освітніх технологій у навчальний процес є можливість його вдосконалити. Так особистісно орієнтоване навчання добре здійснювати, застосовувши застосовувши інтерактивні технології навчання. Людина формується у колективі, у прийманні важливих рішень, у толерантності, умінні вислухати і погодитись, або не погодитись з думкою іншого, тощо.

Інтерактивні технології відповідають вимогам сьогодення у формуванні особистості громадянина України. Вони не є складними, але

для їх оволодіння треба прикласти педагогам зусиль. На базі УДПУ імені Павла Тичини діє Центр інноваційних технологій, у якому здійснюється тренінгові підготовка викладачів вузів, директорів шкіл, вчителів та всіх бажаючих оволодіти інтерактивними технологіями. Тому сьогодні головне питання – чи хоче педагог іти в ногу з часом, чи хоче він позитивних змін?

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кремень В. Філософія освіти XXI століття // Шлях освіти. – 2003. - №2. – С. 2 – 6.
2. Народна газета. №14 від 14 жовтня 2005 р. – С. 11.
3. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття. / Модернізація освіти. Книга третя. Авт. кол.: В. Литвин, В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – К.: Навч. книга, 2003, - 943с.
4. А.С. Нісімчук, О.С. Падалко, О.Г. Шпак Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник – К.: Видавничий центр „Просвіта”; 2000, - 368с.
5. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Піхота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255с.
6. Остапчук О. Розвиток педагогічних систем в умовах модернізації освіти. // Шлях освіти. – 2003. - №2. С. 6 – 11.
7. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.
8. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних сполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра. 2000. – 1018с.
9. Сучасні шкільні технології. Ч.

І / Упоряд. І.Рожнятовська, В.Зоц. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004, -
112.